

राज्यातील विविध गृहनिर्माण योजनांसाठी
आवश्यक निधी उभारण्याकरिता महाराष्ट्र
निवारा निधी ची स्थापना करणे..

महाराष्ट्र शासन
गृहनिर्माण विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
शासन निर्णय क्र.नानिफं २००८/प्र.क्र.२१३/गृनिधो २,
दिनांक ३१ मे, २०१०

प्रस्तावना:-

राज्यातील शहरी व ग्रामीण भागात रहाणाऱ्या गरीबांचा निवाऱ्याचा प्रश्न दिवसेंदिवस अधिक गंभीर होत चालला असल्याने आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल व अल्प उत्पन्न गटातील कुटुंबांकरिता गरीब, दलित, आदिवासी, अल्पसंख्यांक समुदाय अशी अनेक गरीब कुटुंबे झोपडपट्टीत, गलिच्छ वस्तीत, अपुऱ्या व असुरक्षित निवाऱ्यात जीवन जगत आहेत. राज्यातील शहरी भागात सुमारे २७ लाख कुटुंबे झोपडपट्टीत रहातात व ग्रामीण भागात सुमारे ६ लाख कुटुंबे बेघर असल्याचे सर्वेक्षणात आढळून आले आहे. अशा शहरी व ग्रामीण भागातील गरिबांच्या निवाऱ्याचा प्रश्न सोडविणे ही या शासनाची प्राथमिकता आहे. केंद्र व राज्य शासनाच्या माध्यमातून राबविल्या जाणाऱ्या विविध गृहनिर्माणाच्या योजनांच्या माध्यमातून हा प्रश्न सोडविण्याचा प्रयत्न केला जात आहे. अशा योजनांना पुरेशा निधीचा पुरवठा अव्याहतपणे चालू रहावा या करिता महाराष्ट्र निवारा निधीची स्थापना करण्याचे शासनाच्या विचाराधीन होते.

**महाराष्ट्र निवारा
निधी स्थापनेची
गरज**

२. केंद्र शासनाने सन २००० पासून वेळोवेळी लोकआवास योजना, वाल्मिकी आंबेडकर योजना, राष्ट्रीय झोपडपट्टी सुधार कार्यक्रम अशा विविध योजना जाहीर केल्या व त्या राज्य शासनाने राबविल्या. सन २००५ पासून जवाहरलाल नेहरू राष्ट्रीय नागरी पुनरुत्थान अभियानांतर्गत शहरी गरिबांना मूलभूत सुविधा पुरविणे व एकात्मिक गृहनिर्माण व झोपडपट्टी विकास कार्यक्रम या दोन कार्यक्रमा व्दारे शहरी भागात झोपडपट्टीवासियांना मूलभूत घरकुले व मूलभूत सुविधा उपलब्ध करून देण्याचा कार्यक्रम शासन राबवित असून या योजनांमध्ये केंद्र अर्थसहाय्य प्राप्त होण्याकरिता राज्यशासनाच्या निधीची प्रमाणबद्ध जोड देणे अभिप्रेत आहे. गृहनिर्माणाच्या योजनांकरिता लागणारी निधीची आवश्यकता व राज्य शासनाची उपलब्ध मर्यादित साधनसंपत्ती पाहता, अशा कमी पडणाऱ्या निधीस पूरक म्हणून महाराष्ट्र निवारा निधी निर्माण करण्याची शासनास आवश्यकता वाटली.

शासन निर्णय :-

शासनाच्या विविध गृहनिर्माण योजनांकरिता आवश्यक निधी तसेच गृहनिर्माणाच्या केंद्र शासनाच्या योजनांकरिता अर्थसंकल्पीय तरतूदीद्वारे प्राप्त होणाऱ्या नियतव्ययास पूरक असा राज्य शासनाचा हिस्सा उभारण्याकरिता अथवा नवीन योजना तयार करण्यासाठी महाराष्ट्र निवारा निधी या नांवाने निधी शासन या निर्णयाद्वारे निर्माण करित आहे.

२. महाराष्ट्र निवारा निधी स्थापनेची कार्यप्रणाली :-

**महाराष्ट्र निवारा निधी
स्थापनेची कार्यप्रणाली**

१. महाराष्ट्र निवारा निधी महाराष्ट्र गृहनिर्माण व क्षेत्रविकास प्राधिकरण यांच्या अधिनस्त स्थापित करण्यात येईल. उपाध्यक्ष तथा मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांचे नियंत्रणाखाली दैनंदिन प्रशासकीय व वित्त व्यवस्थापन राहील.

२. महाराष्ट्र निवारा निधी करिता राष्ट्रीयकृत बँकेत स्वतंत्र खाते उघडण्यात येईल. सदर खाते उपाध्यक्ष तथा मुख्य कार्यकारी अधिकारी व वित्त नियंत्रक, म्हाडा यांच्या संयुक्त स्वाक्षरीने कार्यरत राहील.
३. निवारा निधीने लेखा परिक्षण म्हाडाच्या धर्तीवरच महालेखापाल (AG), मुंबई यांच्या मार्फत केले जाईल. प्रत्येक वर्षाचे लेखे सादर करण्याची जबाबदारी उपाध्यक्ष तथा मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांची राहील.
४. सदर निवारा निधीचे लेखे, लेखा परिक्षण अहवाल इ. गृहनिर्माण विभागामार्फत प्रत्येक वर्षी विधानमंडळास सादर करण्यात येतील. सदर निधीतून शासनाचे अंगीकृत व्यवसाय, प्राधिकरणे, नागरी / स्थानिक स्वराज्य संस्था, अशा गृहनिर्माणाशी संबंधित अंमलबजावणी यंत्रणांना गृहनिर्माण योजनांकरीता निधी देण्यात येईल.

३. महाराष्ट्र निवारा निधीचा स्त्रोत:- प्रस्तावित महाराष्ट्र निवारा निधीमध्ये खालील स्त्रोतातून निधी जमा होणे अपेक्षित आहे.

**महाराष्ट्र निवारा
निधीचा स्त्रोत**

- I) राज्य शासनाचे सुरवातीस रु.१०० कोटी इतके अंशदान राहील.
- II) महाराष्ट्र गृहनिर्माण व क्षेत्र विकास प्राधिकरणातर्फे रु.३०० कोटी इतके सुरवातीचे अंशदान राहील.
- III) झोपडपट्टी पुनर्वसन योजनेतून मिळणाऱ्या अधिमूल्याच्या ९०% इतकी रक्कम निधीत जमा करण्यात येईल.
- IV) गृहनिर्माण विभाग, शासन निर्णय क्रमांक टिबीपी ४३०८/७४/ प्र.क्र.११/२००८/नवि ११, दिनांक ०६.१२.२००८ नुसार म्हाडा वसाहतीच्या पुर्वविकासासाठी दिलेल्या २.५ चटई क्षेत्राच्या निर्देशांकांमुळे मिळणाऱ्या अधिमूल्यापैकी बृहन्मुंबई महानगरपालिकेचा हिस्सा दिल्यावर उर्वरित अधिमूल्याच्या ५०% इतकी रक्कम महाराष्ट्र निवारा निधीत जमा करण्यात येईल.
- V) कायद्यात यथोचित बदल हस्तांतरणीय विकास हक्कावर निवारा उपकराची आकारणी करून जमा होणारी रक्कम यात जमा करण्यात येईल.
- VI) शासनाने वेळोवेळी शासन निर्णयाद्वारे / यथोचित कायद्याद्वारे घोषित अंशदान / उपकर / कर / कराचा काही भाग या निधीत जमा करण्यात येईल.

४. महाराष्ट्र निवारा निधीचा विनियोग :- महाराष्ट्र निवारा निधीचा विनियोग खालीलप्रमाणे करण्यात यावा.

- i) राज्य शासनाद्वारे राज्यात राबविण्यात येणाऱ्या गृहनिर्माण योजनांकरीता निधी तसेच गृहनिर्माणाच्या केंद्रीय योजनांकरीता अर्थसंकल्पिय तरतूदीद्वारे प्राप्त होणाऱ्या नियतव्ययास पूरक असा राज्य शासनाचा हिस्सा अथवा नवीन योजना तयार करण्यासाठी निवारा निधीचा विनियोग करण्यात यावा.
- ii) या निधीचा विनियोग शहरी / ग्रामीण भागातील आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल/अल्प उत्पन्न गट/ मध्यम उत्पन्न गट यांच्या योजनां व्यतिरिक्त अन्य कोणत्याही प्रयोजनावर केला जाणार नाही. घरांची टंचाई नष्ट करण्याचा मूळ उद्देश सफल झाल्यावर निधीचा वापर राज्यात परवडणाऱ्या घरांच्या निर्मितीसाठी करण्यात यावा.

**महाराष्ट्र निवारा
निधीचे
संनियंत्रण**

- iii) गृहनिर्माणासंबंधीच्या खाजगी भागीदारीतून उभारण्यात येणाऱ्या प्रकल्पात Viability Gap Funding करिता आवश्यक निधी या स्रोतातून देण्यात येईल.
- iv) गृहनिर्माण प्रकल्पासंबंधी इतर योजनाकरिता समिती ठरवेल अशा कारणाकरिता सदर निधीतून रक्कम उपलब्ध करून देता येईल. या अंतर्गत शहरी गरिबांना गृहनिर्माणाकरिता घेतलेल्या कर्जावरील व्याजाकरिता अर्थसहाय्याचाही समावेश असेल.
- v) निवारा निधीमध्ये जमा होणारी रक्कम अंमलबजावणी यंत्रणा अथवा शासन निर्देशित करेल अशा यंत्रणांमार्फत वितरीत करण्यात येईल.

५. महाराष्ट्र निवारा निधीचे संनियंत्रण :-

प्रस्तुत निधीचे संनियंत्रण मा.मुख्यमंत्री महोदयांच्या अध्यक्षतेखालील राज्य राजीव आवास मिशन मार्फत करण्यात येईल. प्रस्तावित राजीव आवास मिशनची रचना व कार्य संदर्भात स्वतंत्ररित्या आदेश निर्गमित करण्यात येतील.

उपरोक्त मिशनमार्फत विविध गृहनिर्माण प्रकल्पांसाठी राज्यशासनामार्फत करावयाचे अर्थसहाय्याचे प्राधान्यक्रम निश्चित करण्यात येतील व सदर स्त्रोत्रामधील विविध अंशदान नव्याने अंतर्भूत करण्याबाबत निर्णय घेण्यात येतील.

६. महाराष्ट्र निवारा निधीच्या माध्यमातून अपेक्षित परिणाम :-

राज्यातील गृहनिर्माण योजनांकरिता कमी पडणारा निधी तसेच केंद्र योजनांकरिता राज्य शासनाच्या हिश्याचा काही भाग, परवडणाऱ्या घरांच्या निर्मितीकरिता लागणारा निधी, खाजगी भागीदारीतून उभारण्यात येणाऱ्या प्रकल्पात Viability Gap Funding व इतर योजनांकरिता समिती ठरवेल अशा कारणांकरिता निधी उपलब्ध झाल्याने खालील परिणाम अपेक्षित आहेत.

अ) राज्यातील गृहनिर्माण योजनांना गती मिळून निश्चित केलेल्या योजना काटेकोरपणे विहित कालावधीत पूर्ण होतील.

ब) राज्यातील साधनसंपत्तीवर पडणारा भार कमी होऊ शकेल

क) केंद्रीय योजना निश्चित कालावधीमध्ये पूर्ण होऊ शकतील व केंद्रीय अर्थसहाय्य राज्यास वेळीच व आवश्यकत्या प्रमाणात उपलब्ध होईल.

महाराष्ट्र निवारा निधीची निर्मिती महाराष्ट्र गृहनिर्माण व क्षेत्र विकास प्राधिकरणाच्या स्तरावर होणार असल्याने महाराष्ट्र गृहनिर्माण व क्षेत्र विकास प्राधिकरणाच्या अधिनियमात आवश्यक ते बदल यथावकाश करण्यात येतील. सद्यःस्थितीत या शासन निर्णयाद्वारे महाराष्ट्र निवारा निधीची निर्मिती करण्यात येत आहे. महाराष्ट्र गृहनिर्माण प्राधिकरणाद्वारे महाराष्ट्र निवारा निधीचे लेखे प्रत्येक वर्षी शासनास सादर करण्यात यावे व शासनाद्वारे या सदर्भात दिलेल्या निदेशानुसार विधान मंडळास वार्षिक अहवाल सादर करेल.

सदर शासन निर्णय वित्त विभाग व नियोजन विभागाच्या सहमतीने त्यांचे अनौपचारिक संदर्भ अनुक्रमे क्र. अनौस ४२३/०९/व्यय -३, दि. ७.१२.२००९ व अनौस ३०६/१४६१, दि. २१.११.२००९ अन्वये निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेत स्थळावर उपलब्ध करून देण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक 20100531200712001 असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(सीताराम कुंटे)

सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत :-

- १) मा. राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई (पत्राने)
- २) मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ३) मा. उप मुख्यमंत्री यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ४) मा. राज्यमंत्री (गृहनिर्माण) यांचे स्वीय सहाय्यक, मंत्रालय, मुंबई.
- ५) मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई.
- ६) वित्त विभाग, (व्यय ३ व अर्थोपाय कार्यासन), मंत्रालय, मुंबई.
- ७) नियोजन विभाग (का १४७४), मंत्रालय, मुंबई.
- ८) सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ९) आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १०) सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ११) महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १२) नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १३) उपाध्यक्ष व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र गृहनिर्माण व क्षेत्र विकास प्राधिकरण, गृह निर्माण भवन, वांद्रे (पूर्व), मुंबई ४०० ०५१.
- १४) सर्व विभागीय आयुक्त,
- १५) नोंदणी महानिरीक्षक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- १६) जमाबंदी आयुक्त व संचालक, भूमि अभिलेख, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- १७) सर्व जिल्हाधिकारी,
- १८) सर्व महानगरपालिका आयुक्त,
- १९) महासंचालक, यशदा, राज भवन आवार, बाणेर रस्ता, पुणे.
- २०) महासंचालक, अखिल भारतीय स्थानिक स्वराज्य संस्था, बोंटावाला इमारत, हॉर्निमन सर्कल, मुंबई.
- २१) संचालक, टाटा समाजशास्त्र संस्था, देवनार, मुंबई.
- २२) सर्व नगरपरिषदांचे मुख्य अधिकारी,
- २३) प्रधान महालेखापाल, महाराष्ट्र १, मुंबई (लेखा व अनुज्ञेयता) / लेखा परीक्षा, मुंबई.

- २४) प्रधान महालेखापाल, महाराष्ट्र २, नागपूर (लेखा व अनुज्ञेयता) / लेखा परीक्षा, नागपूर.
- २५) अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई.
- २६) निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई.
- २७) सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी,
- २८) संचालक, नगरपालिका प्रशासन, मुंबई.
- २९) मुख्य लेखापरिक्षक, स्थानिक निधी लेखा, कोकण विभाग, नवी मुंबई.
- ३०) सह व्यवस्थापकीय संचालक, शिवशाही पुनर्वसन प्रकल्प मर्यादित, गृहनिर्माण भवन, वांद्रे (पूर्व), मुंबई ४०० ०५१.
- ३१) उपमुख्य लेखापरिक्षक, स्थानिक निधी लेखा, कोकण विभाग, पुणे / नाशिक,
- ३२) सर्व नगरपरिषदा / नगरपालिका अध्यक्ष / मुख्य अधिकारी
- ३३) वित्त नियंत्रक, महाराष्ट्र गृहनिर्माण व क्षेत्रविकास प्राधिकरण, महाराष्ट्र गृहनिर्माण भवन, वांद्रे (पूर्व), मुंबई ४०० ०५१.
- ३४) निवासी लेखा अधिकारी, महाराष्ट्र गृहनिर्माण व क्षेत्रविकास प्राधिकरण, महाराष्ट्र गृहनिर्माण भवन, वांद्रे (पूर्व), मुंबई ४०० ०५१.
- ३५) मुख्य अधिकारी, मुंबई, कोकण, नागपूर, औरंगाबाद, पुणे, नाशिक व अमरावती गृहनिर्माण मंडळ, मुंबई / मुंबई / कोकण / नागपूर / औरंगाबाद / पुणे / नाशिक व अमरावती.
- ३६) मुख्य अधिकारी, मुंबई झोपडपट्टीसुधार मंडळ, गृहनिर्माण भवन, वांद्रे (पूर्व), मुंबई ४०० ०५१.
- ३७) संचालक, समाजकल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- ३८) उप संचालक (एम) भारत सरकार, शहर कार्यालय आणि रोजगार मंत्रालय, शहरी रोजगार व दारिद्र्य निर्मूलन विभाग (संनियंत्रण कक्ष) निर्माण भवन, नवी दिल्ली (रजिस्टर पोस्टाने)
- ३९) सह संचालक, लेखा व कोषागारे कॉम्प्युटर सेल, नवीन प्रशासन भवन, ५ वा मजला, मंत्रालयासमोर, मुंबई ४०० ०३२.
- ४०) सर्व उप सचिव / अवर सचिव / कक्ष अधिकारी, गृहनिर्माण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ४१) निवड नस्ती (गृनिधो-२), गृहनिर्माण विभाग, मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२

*****